

Tomasz Figarski, Maciej Szczygielski

ZAGROŻENIA W PARKACH NARODOWYCH – JAK JE ZDEFINIOWAĆ W ŚWIETLE CELÓW OCHRONY PARKÓW?

Threats in Polish national parks – how to define them in the light of protection goals?

ABSTRAKT: W pracy przedstawiono analizę istniejących dokumentów planistycznych (planów ochrony i zadań ochronnych) dla wszystkich polskich parków narodowych pod kątem identyfikowania zagrożeń dla przyrody parków. Wyszczególniono zagrożenia, które można uznać za kontrowersyjne w świetle nadrzędnego celu parków narodowych, którym jest ochrona całej przyrody oraz rządzących nią zjawisk i procesów. Najwięcej zagrożeń, które wzbudziły wątpliwości dotyczyło lasów w parkach narodowych. Były to takie zagrożenia jak niezgodność drzewostanów z siedliskiem, uszkodzenia przez czynniki biotyczne (grzyby, owady, zwierzęta roślinożerne) oraz abiotyczne (wiatr, opady). Zaproponowano alternatywę w podejściu do definiowania zagrożeń w parkach narodowych, opierającą się na założeniu, że generalnie nie stanowią tu zagrożenia spontanicznie występujące czynniki biotyczne i abiotyczne, a jedynie te o bezpośrednio antropogenicznym charakterze.

SŁOWA KLUCZOWE: plan ochrony, zadania ochronne, lasy parków narodowych

ABSTRACT: The paper presents an analysis of the existing planning documents (protection plans and protection tasks) for all Polish national parks in terms of identification of threats for their objects of protection. The threats that may be considered controversial in the light of the main purpose of national parks existence (which is to protect the whole of nature and its ruling phenomena and processes) have been listed. The majority of threats that have raised concerns were related to forests in national parks. These were threats such as non-compliance of tree stands with habitat, the threat by biotic (fungi, insects, herbivores) and abiotic (wind, rain) factors. An alternative approach to define threats in national parks was proposed. It is based on the assumption that generally spontaneous biotic and abiotic factors should not be seen as a threat, but only those of direct anthropogenic nature.

KEY WORDS: protection plan, protection tasks, forests in national parks

Wstęp

Park narodowy jest najwyższą formą ochrony przyrody w Polsce. Idea parku narodowego była obecna w krajowym piś-

miennictwie już w latach 20. i 30. XX w. Jan Gwalbert Pawlikowski, jeden z protoplastów ochrony przyrody, pisał w czasopiśmie Wierchy w 1923 r.: „W pojęciu „parku narodowego” leży zachowanie pewnej okolicy w jej

stanie pierwotnym i zagwarantowanie nienaruszalności takiego stanu. „Park narodowy” w ścisłym znaczeniu jest to tedy rezerwat zupełny, wykluczający wszelką gospodarkę ludzką, wszelkie zmiany, które zwykł czynić człowiek w przyrodzie, czy to dla swego zysku, czy fantazji lub wygody. Jest to wśród przyrody zmienionej przez kulturę, oaza przyrody pierwotnej” (Pawlikowski 1923). Z kolei w roku 1932, a więc w roku utworzenia pierwszego polskiego parku narodowego (Pienińskiego), Władysław Szafer pisał: „Najwięcej do ideału zbliża się taki park narodowy, w którym przyroda chroniona jest absolutnie i pod każdym względem, a wpływ człowieka w nim jest ściśle ograniczony. (...) Jako ogólną zasadę racjonalizacji każdego parku narodowego przyjęć należy to, że ma on przede wszystkim spełnić swe naczelne zadanie, to znaczy być ostoją dla pierwotnej przyrody, gdzie zarówno fauna i flora, jak i osobliwości przyrody nieożywionej (skały, źródła, wodospady, jeziora i t. d.), mają podlegać bezwzględnej ochronie, tak aby obraz pierwotnego i naturalnego krajobrazu parku wraz z wszystkimi jego elementami nie ulegał zmianom. Człowiek należy do przyrody parku wtedy, gdy na tle jego natury wyrósł i od dawna w sposób swoisty w nim gospodaruje” (Szafer 1932).

Wydaje się, że te idee, które legły u podstaw tworzenia parków narodowych w Polsce powinny znaleźć odzwierciedlenie również w obecnych aktach prawnych oraz w sposobach zarządzania tymi formami ochrony przyrody. Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627, z późn. zm.), „park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe”. Wskazuje to wyraźnie, iż z jednej strony parki narodowe to obszary charakte-

ryzujące się ponadprzeciętnymi wartościami, które stanowią narodowe dziedzictwo, a z drugiej, że względami ochronnymi winien być objęty całokształt zasobów i zjawisk, jakie w parkach narodowych występują.

Parki narodowe podlegają złożonemu planowaniu ochronnemu. Podstawowym dokumentem jest sporządzany na okres 20 lat plan ochrony. W przypadku braku planu, ochrona przyrody realizowana jest na podstawie doraźnych zadań ochronnych, które mogą być sporządzane na okres od roku do pięciu lat. Szczegółowe zasady opracowywania i zatwierdzania tych dokumentów oraz ich zakres zawarte są w ustawie o ochronie przyrody oraz jej przepisach wykonawczych. W tym miejscu warto jedynie podkreślić, że jednym z elementów planu ochrony (zadań ochronnych) jest identyfikacja i ocena istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków oraz, że „zagrożenia (...) ocenia się w odniesieniu do całości przyrody oraz poszczególnych jej składników, biorąc pod uwagę ich wpływ na naturalne procesy przyrodnicze, siedliska przyrodnicze, ekosystemy, siedliska oraz populacje roślin, zwierząt lub grzybów, różnorodność ekosystemową i krajobrazową, przyrodę nieożywioną, wartości kulturowe oraz krajobraz”.

Celem niniejszej pracy było dokonanie przeglądowej analizy planów ochrony lub zadań ochronnych obowiązujących we wszystkich polskich parkach narodowych (23) pod kątem zasadności i trafności definiowania w nich zagrożeń. Kwestia ta ma kluczowe znaczenie dla ochrony parków i zakresu podejmowanych w nich działań, bowiem od tego co i w jaki sposób zostanie uznane za zagrożenie zależy późniejsze definiowanie celów działań ochronnych (którymi jest eliminacja lub ograniczenie uprzednio zdefiniowanych zagrożeń) oraz zakres rzeczywiście podejmowanych działań ochronnych, mających te cele realizować.

Material i metody

Aktualnie (stan na 2015 r.) wszystkie polskie parki narodowe posiadają plany ochrony lub zadania ochronne. Ich wykaz zamieszczono w tabeli 1.

W poszczególnych dokumentach zagrożenia definiowane są w różny sposób, co zależy od specyfiki danego parku narodowego. Niemniej jednak niektóre z nich powtarzają się w wielu dokumentach. Ich brzmienie niejednokrotnie różni się w pewnym

stopniu, dlatego w poniższym zestawieniu (tab. 2) zgrupowano tożsame lub bliskie sobie zagrożenia, czasem przeformułując („uśredniając”) ich brzmienie i podając dla każdego te parki narodowe, w których to zagrożenie zostało zidentyfikowane, a także przewidziane sposoby jego eliminacji lub ograniczania.

Należy podkreślić, że brak jest konkretnych wytycznych co do sposobu i zakresu definiowania zagrożeń w parkach narodowych. Stąd też przedstawiony w niniejszej

Tab. 1. Plany ochrony oraz zadania ochronne obowiązujące (stan na 2015 r.) w polskich parkach narodowych.

Tab. 1. Protection plans and protection tasks in force (as of 2015) for Polish national parks.

Park narodowy	Rodzaj obowiązującego dokumentu	Okres obowiązywania/rok ustanowienia
Babiogórski	zadania ochronne	2015
Biebrzański	zadania ochronne	2015-2017
Bieszczadzki	zadania ochronne	2015
Drawieński	zadania ochronne	2015-2016
Gorczański	zadania ochronne	2013-2015
Góry Stołowe	zadania ochronne	2015
Kampinoski	zadania ochronne	2015
Karkonoski	zadania ochronne	2014-2015
Magurski	zadania ochronne	2015
Narwiański	zadania ochronne	2015-2016
Ojcowski	zadania ochronne	2015-2017
Poleski	zadania ochronne	2014-2015
Roztoczański	zadania ochronne	2015-2016
Słowiński	zadania ochronne	2013-2016
Świętokrzyski	zadania ochronne	2015
Tatrzański	zadania ochronne	2014-2016
Ujście Warty	zadania ochronne	2014-2018
Wielkopolski	zadania ochronne	2014-2015
Wigierski	zadania ochronne	2015
Woliński	zadania ochronne	2015
Białowieski	plan ochrony	z 2014
Pieniński	plan ochrony	z 2014
Bory Tucholskie	plan ochrony	z 2008

pracy wybór jest wynikiem subiektywnej analizy autorów i jako taki powinien być traktowany. Wymienione zagrożenia to te, które wzbudziły największe wątpliwości w świetle idei i nadrzędnych celów parków narodowych. Ponadto w kilku przypadkach (oznaczonych w tabeli) co prawda same zagrożenia nie zostały ocenione jako kontrowersyjne, ale sposoby ich eliminacji były nieadekwatne do zagrożenia. Warto zaznaczyć, że z założenia analiza została przeprowadzona w oparciu o dokumenty, a więc niewykluczone są sytuacje, w których identyfikacja danego zagrożenia, z uwagi na lokalną specyfikę konkretnego obszaru, może jednak okazać się uzasadniona. Sama ocena, czy dane zagrożenie zdefiniowane jest właściwie, czy też nie, oraz czy wskazane sposoby jego eliminacji lub ograniczania są przyjęte adekwatnie do zagrożenia była poniekąd subiektywną oceną autorów, wynikającą z przyjęcia jako punkt wyjścia przytoczonych powyżej idei ochrony przyrody w parkach narodowych opisanych przez Szaferą czy Pawlikowskiego. Ocenę tę oparto również na bardziej formalnych elementach, jakimi są cele ochrony zdefiniowane w planach ochrony parków oraz definicje i założenia zawarte w przepisach ustawy o ochronie przyrody.

Wyniki

W wyniku przeprowadzonej analizy zidentyfikowano 19 zagrożeń lub ich grup, które w największym stopniu mogą stać w sprzeczności z nadrzędnymi celami parków narodowych, określonymi wg założeń zawartych w publikacjach stanowiących podwaliny tej formy ochrony (Pawlikowski 1923, Szafer 1932) oraz przepisach ustawy o ochronie przyrody. Identyfikacja wielu z nich zbliża, w ocenie autorów, parki narodowe do obszarów o odmiennych, typowo gospodarczych celach, w których identyfikacja takich

zagrożeń nie wzbudzałyby wątpliwości (np. lasy gospodarcze). W parkach narodowych, w których priorytetem powinna być ochrona całokształtu zasobów i naturalnych procesów przyrodniczych (z pewnymi wyjątkami, gdy celem ochrony są zbiorowiska o pochodzeniu typowo antropogenicznym) definiowanie, a co za tym idzie – ograniczanie takich zagrożeń może stać w sprzeczności z celami tej formy ochrony przyrody.

Siedem spośród wyszczególnionych zagrożeń wystąpiło w wielu parkach narodowych. Pozostałe (od 8 do 19) były identyfikowane przez pojedyncze parki, ewentualnie przez 2 lub 3 (tab. 2). Najczęściej spotykane zagrożenia były związane z lasami w parkach narodowych.

Dotyczyły one:

- niezgodności drzewostanów z siedliskiem i jej konsekwencji polegających na zamieraniu lub rozpadzie drzewostanów;
- obniżenia zdrowotności i zagrożenia trwałości drzewostanów przez nadmierne rozmnażające się owady lub grzyby pasożytnicze;
- uszkodzania drzewostanów w wyniku działania takich czynników abiotycznych jak wiatr, czy opady;
- uszkodzania odnowień i upraw przez zwierzęta roślinożerne.

Pozostałe, rzadziej obecne w dokumentach zagrożenia dotyczyły: wpływu innych zwierząt na przyrodę parku (bóbr, kormoran, lis, jenot, norka amerykańska) lub stanu ich populacji (defekty genetyczne sarny i dzika, wściekliczna), zanikania lasotwórczych gatunków drzew, kwestii gospodarki wodnej (funkcjonowanie systemu melioracji, wezbrania powodziowe), niedoboru siedlisk dla saproksylobiontów, czy wreszcie kolizji pomiędzy istnieniem obszarów ochrony ścisłej a możliwością utrzymania właściwego charakteru siedlisk ptaków wodno-błotnych.

Tab. 2. Zagrożenia stojące w sprzeczności z nadrzędnymi celami parków narodowych zidentyfikowane w planach ochrony i zadaniach ochronnych.
 Tab. 2. The most controversial threats identified in the protection plans and protection tasks for Polish national parks

Lp.	Zagrożenie lub grupa zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia	Parki narodowe, w których zidentyfikowano	Uwagi
1	<p>Niezdrowy z siedliskiem skład gatunkowy i struktura przestrzenna, wiekowa, gatunkowa drzewostanów / sztuczne pochodzenia / zwiększalność ekosystemów leśnych przez drzewostany iglaste nasadzone na siedlisku lasów liściastych / obniżenie odporności / rozpad drzewostanów.</p>	<p>Przebudowa drzewostanów, regulowanie składu gatunkowego, struktury gatunkowej i wiekowej, cięcia pielęgnacyjno-hodowlane, zabiegi agrotechniczne, produkcja sadzonek, odnowienia, posadzenia, pielęgnacja upraw.</p>	<p>Babiogórski, Biebrzański, Bieszczadzki, Drawieński, Gorczański, Gór Stołowych, Kampinoski, Małopolski, Ojcowski, Poleski, Roztoczański, Słowiński, Świętokrzyski, Tatrztański, Wielkopolski, Wierchoczański, Woliński, Pieniński, Bory Tucholskie</p>	<p>Pozytywny wyjątek – Świętokrzyski PN Problemem nie jest niezgodność, ale „Zaburzenie procesów spontanicznej renaturalizacji struktury gatunkowej, wiekowej i warstwowej w drzewostanach sztucznego pochodzenia”. Na pozytywną ocenę zasługują również parki, w których w ogóle nie definiuje się takiego zagrożenia (np. Białowieski).</p>
2	<p>Obniżenie zdrowotności, zagrożenie trwałości drzewostanów przez nadmierne rozmnażające się owady / osłabienie i obumieranie drzew, zamieranie sztucznych monokultur (Św).</p>	<p>Prognozowanie, kontrola stanu sanitarnego, ograniczanie liczebności owadów, pułapki, usuwanie drzew zasiedlonych/posuszu czynnego, usuwanie drzew chorych i obumierających, jeżeli zagrażają one trwałości drzewostanów, usuwanie części drzew przewróconych lub złamanych w wyniku działania czynników abiotycznych, korowanie surowca, mechaniczne rozdrabnianie gałęzi i resztek po wyrobce drewna.</p>	<p>Babiogórski, Biebrzański, Bieszczadzki, Drawieński, Gorczański, Gór Stołowych, Kampinoski, Karwionoski, Poleski, Roztoczański, Świętokrzyski, Wielkopolski, Wierchoczański, Woliński, Pieniński, Bory Tucholskie</p>	<p>Pozytywny wyjątek – Świętokrzyski PN Zidentyfikowano zagrożenie „Wzmożone obumieranie drzew i drzewostanów w wyniku masowego pojawiania się owadów i grzybów pasożytniczych”, ale nie przewidziano jego zwalczania, a jedynie „Monitorowanie liczebności i prognozowanie wzmożonego pojawiania się kamibiofagicznych oraz foliofagicznych owadów, a także innych organizmów patogenicznych”.</p>

Lp.	Zagrożenie lub grupa zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia	Parki narodowe, w których zidentyfikowano	Uwagi
3	Obniżenie zdrowotności, zamieranie i zagrożenie trwałości drzewostanów przez nadmierne rozmnażające się grzyby pasożytnicze.	Monitoring, kontrola stanu sanitarnego, usuwanie drzew osłabionych, opanowanych, zabezpieczenie pni po ściętych drzewach, dolesianie luk i przerzedzeń.	Biebrzański, Bieszczadzki, Gorczański, Gór Stołowych, Karkonoski, Poleski, Roztoczański, Świętokrzyski, Wielkopolski, Wigierski, Woliński, Bory Tucholskie	Jw.
4	Uszkodzenia drzewostanów w wyniku działania czynników abiotycznych (wiatr, opady), obniżenie zdrowotności i stabilności drzewostanów.	Regulacja zagęszczenia drzew w drzewostanach, zwiększanie odporności drzewostanów w ramach zabiegów pielęgnacyjnych, usuwanie wiatrowałów i wiatrolomów drzew iglastych, usuwanie części powalonych i martwych drzew; otrząsanie warstwy mokrego śniegu (okiści) w młodnikach (Pieniński).	Babiogórski, Biebrzański, Bieszczadzki, Gorczański, Kampinoski, Karkonoski, Pieniński	
5	Nadmierne uszkadzanie odnowień naturalnych oraz upraw leśnych i młodników powodowane przez zwierzęta kopytne - jelenia, sarnę, dzika / szkody wyrządane przez zwierzęta łowne w ekosystemach leśnych i nieleśnych.	Zabezpieczanie sadzonek, repelenty, osłony indywidualne, grodzenia, poletka zaporowe.	Babiogórski, Bieszczadzki, Drawieński, Gorczański, Góry Stołowe, Kampinoski, Karkonoski, Magurski, Poleski, Roztoczański, Słowiński, Tatrzański, Wielkopolski, Wigierski, Woliński	
6	Nadmierne uszkadzanie odnowień naturalnych oraz upraw leśnych i młodników powodowane przez zwierzęta kopytne - jelenia, sarnę, dzika / szkody wyrządane przez zwierzęta łowne w ekosystemach leśnych i nieleśnych.	Odstrzyżły redukcyjne / regulacja liczebności populacji zwierząt.	Babiogórski, Drawieński, Gorczański, Góry Stołowe, Kampinoski, Karkonoski, Magurski, Poleski, Roztoczański, Wielkopolski, Wigierski, Woliński	Jednocześnie planuje się dokarmianie zwierzęmi (Kampinoski).

Lp.	Zagrożenie lub grupa zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia	Parki narodowe, w których zidentyfikowano	Uwagi
7	Presja zwierzyzny na uprawy rolne wokół parku.	Redukcja liczebności populacji.	Kampinoski, Ojcowski, Poleski, Ujście Warty, Wielkopolski, Włocławski, Woliński	Zagrożenie w pewnym stopniu zasadne, jednak sposób eliminacji stanowi zbyt nieuproszczone problemem („najłatwiej zastrzelić”).
8	Choroby i defekty genetyczne w populacji sarny i dzika. Przegęszczenie populacji.	Prowadzenie redukcji ze szczególnym uwzględnieniem zwierząt chorych.	Ojcowski	
9	Intensyfikacja presji zeroowej bobra na stare drzewostany (Słowiński). Budowa tam bobrowych na ciekach melioracji pod stawowej i szczegółowej (Ujście Warty).	Monitoring. Opracowanie zasad ochronny ekosystemów i gatunków w przypadku potwierdzenia istotnego wpływu na osiąganie celów ochrony w ekosystemach będących bazą żerową tego ssaka. Rozbieranie tam w miejscach najistotniejszych dla funkcjonowania systemu melioracji i komunikacji.	Słowiński, Ujście Warty	
10	Zanikanie lasotwórczych gatunków drzew - jodły, jaworu, jesionu, spowodowane przez konkurencję międzygatunkową oraz grzyby i owady (Magurski). Zamieranie niektórych gatunków drzew (skutkujące zubożeniem składu gatunkowego lasu): jesion, wiąz (Pieniński, Roztoczański).	Optymalizowanie warunków wzrostu i rozwoju upraw i młodników. Identyfikacja, usuwanie i niszczenie zainfekowanych drzew.	Magurski, Pieniński, Roztoczański	

Lp.	Zagrożenie lub grupa zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia	Parki narodowe, w których zidentyfikowano	Uwagi
11	Ograniczenie różnorodności biologicznej i zmniejszenie puli genowej w obrębie gatunku w przypadku siedlisk leśnych.	Zbiór nasion z wybranych drzew rosnących w różnych częściach Parku, z dopuszczeniem pozyskiwania nasion z drzew rosnących na obszarze ochrony ścisłej, hodowla w szkółce leśnej odpowiedniego materiału sadzeniowego.	Pieniński	
12	Niekorzystne zmiany warunków wodnych na skutek niesprawnego funkcjonowania urządzeń melioracji podstawowej i szczegółowej oraz innych urządzeń hydrotechnicznych.	Bieżąca konserwacja urządzeń hydrotechnicznych i utrzymanie funkcjonalności systemu melioracyjnego.	Ujście Warty	
13	Podmywanie brzegów potoków w czasie powodziowych wezbrań wód zagrażające istniejącym zabudowaniom i drogom lokalnym.	Wzmacnianie brzegów potoków (faszynowanie).	Ojcowski	Zagrożenie definiowane właściwie jeśli ma dotyczyć tylko obiektów technicznych zagrożonych przez wody powodziowe.
14	Wzrastająca presja karmorana czarnego.	Uwzględnianie wzrastającej presji kormorana przy ustalaniu wielkości odłowów regulacyjnych ryb, kompensacja presji na rybobostan przez zarybienia, niedopuszczanie do zakładania kolonii lęgowych, monitoring liczebności kormorana czarnego.	Wigierski	
15	Niszczenie lęgów rzadkich ptaków gniazdujących na ziemi przez lisy i jenoty.	Ograniczanie liczebności lisów i jenotów.	Magurski, Ujście Warty	

Lp.	Zagrożenie lub grupa zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia	Parki narodowe, w których zidentyfikowano	Uwagi
16	Sąsiedztwo ferm norek amerykańskich - stały napływ osobników uciekających z niewoli i zagrażających rodzimym gatunkom fauny.	Redukcja liczebności.	Ujście Warty	Sposób eliminacji nieadekwatny do zagrożenia.
17	Zagrożenie wścieklizną.	Ograniczanie liczebności lisów i jeleni, szczepienia przeciw wściekliznie.	Wielkopolski	
18	Niedobór siedlisk dla saproksylobiontów w drzewostanach.	Pozostawianie uschniętych drzew w drzewostanie - tzw. posuszu jałowego.	Drawieński, Ojcowski	Zagrożenie definiowane właściwie, ale sposób eliminacji nieadekwatny do zagrożenia. Dlaczego pozostawianie tylko posuszu jałowego? Ważny jest posusz czynny, z którego powstaje posusz jałowy.
19	Brak możliwości utrzymania właściwego charakteru siedlisk ptaków wodno-błotnych w obrębie obszarów ochrony ścisłej - Gackie Łęgi i Żarnowskie Łęgi.	Zdjęcie statusu ochrony ścisłej tych obszarów i nadanie im statusu ochrony czynnej.	Słowiński	„Ochrona ścisła polega na całkowitym i trwałym zaniechaniu ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach tej kategorii ochrony” http://slowinski.pn.pl/pl/ochrona-przyrody.html

Dyskusja

Najczęściej występujące zagrożenia, które wzbudziły wątpliwości, związane były z lasami w parkach narodowych - zagrożenie przez czynniki biotyczne (grzyby, owady, zwierzęta roślinożerne) oraz abiotyczne (wiatr, opady), a także zjawisko określane potocznie mianem niezgodności drzewostanów z siedliskiem. Ich zdefiniowanie niczym nie różni się od definiowania tych zagrożeń w planach urządzenia lasu sporządzanych dla lasów gospodarczych. I o ile w tych ostatnich ich identyfikacja i ograniczanie co do zasady nie budzi wątpliwości – lasy gospodarcze mają za zadanie m.in. dostarczać wysokowartościowego drewna, o tyle w parkach narodowych, w których celem nie jest produkcja drewna, są one co najmniej wątpliwe. Wydaje się, że problem tkwi już w samych założeniach podejścia do ochrony przyrody parków narodowych. Identyfikacja omawianych zagrożeń pokazuje, że parki usiłują „hodować” drzewostany dbając o ich trwałość i stabilność (jak w lasach gospodarczych). Tymczasem zapomina się, że w parkach narodowych celem powinno być przede wszystkim zabezpieczenie przebiegu naturalnych procesów przyrodniczych w środowiskach leśnych, również tych zmieszanych. Należy zdać sobie sprawę z faktu, że „drzewostan” to nie to samo co „las”. Drzewa stanowią jedynie jeden z elementów lasu i nawet całkowity rozpad drzewostanu nie stanowi zazwyczaj zagrożenia dla trwałości lasu (!), który w swoim naturalnym cyklu życiowym (zachowanie którego powinno być właśnie w parkach narodowych nadrzędnym celem) przechodzi przez różne fazy i stadia rozwojowe, także bezdrzewne (Leibundgut 1982, Miścicki 1994).

W odniesieniu do niezgodności drzewostanów z siedliskiem, problematyczne jest także samo zdefiniowanie w taki sposób pewnego stanu przyrodniczego (a nie ciągłego zagrożenia). W przypadku lasów gospodarczych jest to swego rodzaju skrót myślowy, odnoszący się do zgodności aktualnie

rosnącego drzewostanu ze składem typu drzewostanu przewidzianego dla danego siedliska leśnego. Nawet jednak przyjmując taki opis stanu przyrodniczego (jako zgodność aktualnego składu drzewostanu z pożądanym składem zbiorowiska w danych warunkach siedliskowych), to dalej pozostaje to jedynie opis mniej lub bardziej pożądanego stanu, a nie określenie zagrożenia. Zagrożeniem może być natomiast niepożądany dla zachowania celu ochrony kierunek sukcesji (zmiany składu gatunkowego), w odniesieniu do niektórych półantropogenicznych zbiorowisk leśnych, np. borów chrobotkowych czy świetlistych dąbrów (Kiedrzyński et al. 2010, Węgrzyn i Masłowska 2010).

W parkach narodowych nie powinno funkcjonować pojęcie szkody i szkodnika odnoszące się do naturalnych czynników (nie będących bezpośrednim skutkiem działalności człowieka), które są typowym elementem dynamiki ekosystemu leśnego, a niejednokrotnie odpowiedzią tego ekosystemu na wcześniejsze zniekształcenia i drogą powrotu do stanu naturalnego (spontaniczna renaturalizacja). W tym kontekście nie powinno również uznawać się za zagrożenie w parkach narodowych zanikania niektórych gatunków drzew, ponieważ jest to element spontanicznych przemian ekosystemów. Zjawisko to powinno być identyfikowane i badane, ale w parku narodowym nie należy mu przeciwdziałać, zwłaszcza w drodze takich typowo gospodarczych działań jak „optymalizowanie warunków wzrostu i rozwoju upraw i młodników” czy „usuwanie zainfekowanych drzew”. Tym bardziej, że twarde określanie „zanikania” sugeruje drastyczne zmiany w występowaniu gatunku, a nawet jego całkowite wycofanie się z terenu parku, co z pewnością nie zachodzi. Podobnie niezrozumiała jest obawa o „ograniczenie różnorodności biologicznej i zmniejszenie puli genowej”, zwłaszcza, że wskazywany sposób eliminacji tego rzekomego zagrożenia, polegający na zbiorze nasion z wybranych drzew i hodowli z nich sadzonek, tym bardziej pulę genową zuboży.

Osobną grupę zagrożeń stanowi oddziaływanie zwierząt (ptaków i ssaków) na przyrodę parku. Identyfikacja i ograniczanie zagrożeń ze strony gatunków obcych (jenot, norka amerykańska) również w warunkach parków narodowych wydaje się być uzasadnione. Sposoby ich eliminacji lub ograniczania powinny być jednak adekwatne. Jeśli np. zagrożeniem jest sąsiedztwo ferm norek amerykańskich to nie jest odpowiednim działaniem ochronnym redukcja liczebności, ponieważ nie eliminuje to źródła problemu, a tworzy tylko swoiste błędne koło. Należałoby raczej dokumentować wpływ norki na przyrodę parku i na tej podstawie podejmować działania m.in. na drodze prawnej, tak by doprowadzić do lepszego zabezpieczenia ferm lub ich likwidacji. Parki narodowe, wykorzystując argumenty przyrodnicze, powinny włączyć się w działania lobbingowe organizacji prozwierzęcych, które przede wszystkim ze względów etycznych dążą do całkowitego zakazu hodowli zwierząt na futra. Tą drogą podążyło już wiele państw europejskich (Holandia, Austria, Wielka Brytania czy Chorwacja - <http://antyfutro.pl/zagraniczne-kampanie/>). Z drugiej strony gatunki obce również stanowią element przyrody, tak więc w parkach narodowych, których zadaniem jest ochrona całokształtu zjawisk przyrodniczych, rozważać można zasadność ich eliminowania. Należy także wskazać na fakt, że często brak jest „twardych” dowodów na rzeczywiste destrukcyjny wpływ gatunku obcego na przyrodę danego terenu. Decyzje o konieczności eliminacji gatunku w parku narodowym powinny być oparte na empirycznie udowodnionym znaczącym (nie jakimkolwiek!) wpływie na naturalne elementy przyrody parku. Nie powinny one natomiast wynikać ze swego rodzaju przeświadczenia, opartego co prawda na ekologicznych właściwościach gatunku, ale często nieopartego szczegółowymi badaniami na danym terenie. Natomiast bardziej wątpliwe jest ograniczanie „zagrożeń” ze strony gatunków rodzimych (lis, bóbr, kormoran). Stanowią one element przyrody

podlegający z definicji ochronie w parkach narodowych. Dla przykładu, za niestosowne należy uznać wskazanie „niedopuszczania do zakładania kolonii lęgowych przez kormorana czarnego”. Gatunek ten, będący przedmiotem dyskusji odnośnie do zarządzania jego populacją (Bzoma 2011), wzbudzający wiele kontrowersji w środowiskach rybackich, niejednokrotnie rugowany, przynajmniej w parku narodowym powinien mieć możliwość swobodnego rozwoju, jeśli nie stoi to w sprzeczności z celami ochrony parku. Podobnie zastanawiająco brzmi zagrożenie „intensyfikacja presji żerowej bobra na stare drzewostany”. Trudno byłoby uzasadnić w parku narodowym, eliminowanie rodzimego gatunku, w dodatku o dużym znaczeniu ekologicznym, tylko z uwagi na korzystanie przez niego z dostępnej bazy żerowej. Większe uzasadnienie miałyby to w przypadku jego wpływu na obiekty o charakterze technicznym (urządzenia melioracji wodnych czy drogi), ale absolutnie kwestia utrzymania tych elementów nie może być w parku narodowym priorytetem w zestawieniu z funkcjonowaniem populacji gatunku. Ewentualne działania powinny być podejmowane tylko i wyłącznie w przypadkach bezwzględnie koniecznych.

Spośród zagrożeń odnoszących się do zwierząt, duże zdziwienie budzi zagrożenie „choroby i defekty genetyczne w populacji sarny i dzika”. Można tu odnieść wrażenie, że znajdujemy się w intensywnie zagospodarowanym obwodzie łowieckim, a nie w parku narodowym. Prowadzenie redukcji rodzimych gatunków z uwagi na „przegęszczenie” czy „defekty genetyczne” jawi się jako absolutnie niedopuszczalne. Podobnie niezrozumiałe jest zagrożenie wścieklizną. Nie jest wiadome komu wścieklizna w parku narodowym miałyby zagrażać. Należy mieć na uwadze, że prowadzenie akcji szczepień lisów na terenie całego kraju przyczyniło się do znaczącego wzrostu ich populacji, co ma wpływ na wzmożoną presję drapieżniczą tego gatunku (która z kolei w niektórych parkach podlega ograniczaniu!). Sytuacja

jest wręcz odwrotna – to właśnie szczepienia przeciwko wścieklicznie stanowią zagrożenie dla przyrody, w tym przyrody parków narodowych. Natomiast fakt wzrostu liczebności lisa spowodowany oddziaływaniem antropogenicznym może być uzasadnieniem dla jego redukcji. W tym kontekście należałoby jednak postawić pytanie, na jakiej podstawie jeden rodzimy gatunek (np. gniazdujący na ziemi derkacz) jest uznawany za „ważniejszy” od innego rodzimego gatunku – lisa. Samo wskazanie na ich liczebności i trendy populacyjne, które mogłoby wystarczyć jako uzasadnienie poza parkami narodowymi, w granicach tej formy ochrony nie jest wystarczające. W parku narodowym powinno być bowiem miejsce dla każdego gatunku oraz rządzących ich populacjami procesów ekologicznych. Ograniczenie liczebności lisa powinno raczej skupiać się na wyeliminowaniu czynnika sprawczego odpowiedzialnego za nadmierną liczebność (lobbing).

Kolejną grupę zagrożeń stanowią te związane z szeroko pojętą gospodarką wodną. Techniczne przekształcenia cieków wodnych stanowią obecnie duży problem w skali całego kraju, a próby ujarzmiania żywiołu zwykle przynoszą skutek odwrotny do zamierzonego. Regulacje i prace utrzymaniowe cieków są także szkodliwe dla walorów przyrodniczych (np. Figarski i Kajtoch 2014, 2015). Stąd też należy mieć na uwadze, że nie jest zagrożeniem jako takim np. podmywanie brzegów potoków w czasie wzebrań powodziowych w przypadkach, gdy nie zagraża ono bezpośrednio zabudowaniom czy drogom. Ewentualne przeciwdziałanie temu zjawisku winno być ograniczone do niezbędnego minimum i tylko konkretnych przypadków. Należy wystrzegać się sytuacji, w której pod pozorem rzekomej ochrony przed powodzią dopuszczono by w parku narodowym do znacznych przekształceń cieków wodnych i ich otoczenia. Podobnie rzecz ma się z urządzeniami melioracji wodnych. Należy mieć tu na względzie, że przekształcenia terenów podmokłych mają bardzo istotne znaczenia dla przyrody tych

terenów. W parku narodowym każda decyzja o utrzymaniu funkcjonalności systemu melioracyjnego powinna mieć uzasadnienie przyrodnicze. Nieuzasadniona jest natomiast bieżąca konserwacja urządzeń hydrotechnicznych, gdyby miało to doprowadzić do utrzymania czy też pogłębienia niekorzystnych zjawisk wywołanych przez budowę tych urządzeń.

Wśród wyszczególnionych zagrożeń znalazło się także słusznie zidentyfikowane zagrożenie polegające na niedoborze siedlisk dla saproksylobiontów w drzewostanach. Jest to częsta sytuacja w przypadkach, gdy naturalne dla aktualnych warunków siedliskowych i drzewostanowych zasoby martwych drzew nie zostały odtworzone lub są wręcz usuwane, co również w wielu parkach narodowych ma miejsce. Nieadekwatny jest natomiast wskazany sposób przeciwdziałania temu zagrożeniu polegający tylko na pozostawianiu posuszu jałowego, a więc drzew już opuszczonych przez owady. Aby w sposób kompleksowy doprowadzić do odtworzenia właściwych warunków występowania dla saproksylobiontów (oraz innych organizmów) należy co do zasady pozostawiać także posusz czynny, a więc drzewa obecnie zasiedlone przez owady (zamierające lub świeżo obumarłe), gdyż to właśnie one stanowią siedlisko i środowisko bytowania wielu organizmów. Należy także podkreślić, że zazwyczaj posusz jałowy powstaje z posuszu czynnego. Jeśli więc posusz czynny będzie usuwany, to do wytworzenia się posuszu jałowego (którego pozostawianie wskazuje się w niektórych dokumentach) po prostu nie dojdzie.

Ostatnie zagrożenie to wskazana w jednym z parków kolizja pomiędzy istnieniem obszarów ochrony ścisłej a możliwością utrzymania właściwego charakteru siedlisk ptaków wodno-błotnych, co do którego wskazano zdjęcie statusu ochrony ścisłej tych obszarów i nadanie im statusu ochrony czynnej. Sytuacja taka jest absolutnie niedopuszczalna i stanowi całkowite zaprzeczenie idei ochrony ścisłej. Ta bowiem winna być ustanawiana „raz na zawsze”, bez względu

na konsekwencje – jest to trwałe i całkowite zaniechanie ingerencji człowieka w przebieg procesów przyrodniczych, o czym zresztą informuje strona internetowa parku. Nonsensem byłoby np. całkowite lub czasowe „odściślanie” reżimu ochronnego po to, by wykonać jakieś działania ochronne. Z uwagi na takie uwarunkowania każda decyzja o objęciu danego fragmentu terenu ochroną ścisłą powinna być dogłębnie przemyślana. Tym bardziej, iż przepisy tworzenia planów ochrony w parkach narodowych zakładają możliwość wykonywania działań ochronnych, pod pewnymi wszelkie warunkami. Siedliska ptaków wodno-błotnych, a więc tereny otwarte, nie wydają się być właściwym miejscem do stosowania reżimu ochrony ścisłej.

Propozycja alternatywnego podejścia do definiowania zagrożeń w parkach narodowych

Przede wszystkim należy w sposób jednoznaczny zdefiniować pojęcie zagrożenia w warunkach parku narodowego, zwłaszcza w odniesieniu do ekosystemów leśnych, których ochrona powinna służyć szeroko pojmowanej idei ochrony przyrody, a przede wszystkim ochronie naturalnych procesów przyrodniczych.

W tym kontekście należy wyraźnie odróżnić definicję „zagrożenia drzewostanów”, przyjmowaną w większości opracowań związanych z gospodarką leśną, od definicji „zagrożenia lasu” rozumianego jako zagrożenie trwałości całego ekosystemu leśnego. W pierwszym przypadku, zarówno identyfikacja zagrożeń, jak i działania podejmowane w celu przeciwdziałania im, zmierzają do zabezpieczenia stabilności drzewostanu i uchronienia go przed ewentualnym rozpadem. Natomiast w przypadku zagrożenia lasu jako ekosystemu, drugorzędne znaczenie ma zabezpieczenie stabilności pojedynczej generacji drzewostanu. Istotne jest natomiast stworzenie warunków dla trwania ekosystemu leśnego jako odnawialnego tworu przyrody, który przechodzi przez różne fazy roz-

wojowe, w tym również te, kiedy przejściowo pozbawiony może być warstwy drzew.

Zagrożenia drzewostanów występujących na określonym terenie są wypadkową uwarunkowań przyrodniczych, różnorodnych zabiegów realizowanych w przeszłości oraz zmian w środowisku przyrodniczym, spowodowanych działalnością człowieka. Należy jednakże podkreślić, że definiowane w odniesieniu do lasów gospodarczych zagrożenia, o charakterze zarówno biotycznym, jak i abiotycznym, jako czynniki naturalne, nie stanowią generalnie zagrożenia dla ekosystemu leśnego, czy szerzej – lasu jako formacji roślinnej. Dotyczy to także zjawisk o charakterze wielkopowierzchniowym. Na fizjonomię, strukturę i funkcje ekosystemów leśnych decydujący wpływ wywierają drzewostany, które kształtują charakterystyczny klimat wnętrza lasu i stanowią swego rodzaju osłonę pozostałych współwystępujących organizmów. Rozpad drzewostanu lub zmiany jego składu gatunkowego, struktury przestrzennej, wiekowej, wysokościowej i pierśnicowej pociągają za sobą zmiany w całym ekosystemie leśnym, niekoniecznie jednak zmiany te należy traktować jako zniekształcenie czy zagrożenie. Przypadkowe (głównie w odniesieniu do czynników abiotycznych) bądź okresowe (wiele czynników biotycznych) pojawianie się tego rodzaju sytuacji stanowi naturalny element dynamiki lasu i jego przemian. Mogą one przybierać postać wielkoskalową lub występować miejscowo w postaci zróżnicowanych wielkościowo luk w drzewostanie. Zamieranie drzew jest zjawiskiem naturalnym, kształtującym fizjonomię lasu i stymulującym rozwój wielu organizmów, zarówno związanych bezpośrednio z drewnem martwych i obumierających drzew, jak również wykorzystujących zmieniające się w efekcie zachodzących procesów warunki środowiska (Oliver i Larson 1990, Faliński 1991, Gutowski i Buchholz 2000, Gutowski et al. 2004, Szważyk i Szewczyk 2008, Szewczyk et al. 2011). Czasem zjawiska te są po prostu odpowiedzią ekosystemu na działania gospodarcze człowieka, jakie miały miejsce w przeszłości.

Stąd też wdrażane w wielu parkach narodowych, postępowania ochronne mające na celu zapobieganie lub ograniczanie występowania tego rodzaju czynników są w istocie ochroną drzewostanu (substancji drzewnej, a finalnie drewna użytkowego), a nie lasu jako ekosystemu i tak też powinny być postrzegane.

Odrębno potraktowania wymagają zagrożenia będące wynikiem działalności człowieka. Mogą one przejawiać się w sposób pośredni, poprzez wpływ na stan środowiska, stając się niejednokrotnie przyczyną znacznego osłabienia lasu (np. zmiany warunków hydrologicznych), co może pociągać za sobą szereg negatywnych następstw. Mogą też działać bezpośrednio, poprzez zniszczenie lub uszkodzenie drzew i drzewostanów. Zjawiska te nie wpisują się w naturalne funkcjonowanie ekosystemów leśnych, a najistotniejsze z nich mogą stać na przeszkodzie w zapewnieniu trwałości lasu, w związku z czym należy dążyć do ich eliminacji lub ograniczania.

W parkach narodowych ochronie podlega całość zasobów przyrodniczych i kształtujących je naturalnych procesów. Celem nie jest w tym przypadku produkcja surowca drzewnego. Nie powinno być nim także dążenie za wszelką cenę do zachowania ciągłości trwania drzewostanu, rozumianego jako szkielet pojedynczej generacji lasu (w przeciwieństwie do zapewnienia trwałości lasu definiowanego jako dynamicznie zmieniający się ekosystem, z przewagą jednak faz dominowanych przez roślinność leśną). W konsekwencji wiele zagrożeń identyfikowanych (i ograniczanych) w lasach gospodarczych, w parku narodowym nie powinno być w ten sposób postrzeganych. Należy podkreślić, że niewłaściwe jest posługiwanie się pojęciami oddziaływania szkodliwego, szkody i szkodnika w odniesieniu do naturalnych składników rodzimej przyrody. Cała przyroda w swej istocie jest neutralna, ani pożyteczna, ani szkodliwa. Pojęcie organizmu szkodliwego (oraz przeciwnie – pożytecznego) pojawia się dopiero wów-

czas, gdy zasoby przyrodnicze zaczyna się postrzegać przez pryzmat subiektywnych potrzeb człowieka, który hierarchizując je decyduje i ocenia, na zachowywaniu i rozwijaniu których mu zależy, a jednocześnie które stoją na przeszkodzie w osiągnięciu założonych celów. Od zarania dziejów ludzkości decydowały tu przede wszystkim względy utylitarne, gospodarcze. W miarę rozwoju cywilizacyjnego do głosu zaczynają w coraz większym stopniu dochodzić także względy niematerialne: duchowe, naukowe, estetyczne, kulturowe itp. Wieloaspektowa działalność i cel funkcjonowania parków narodowych, które mają za zadanie zachowywać i wzmacniać wszystkie te wartości sprawia, że jako zagrożenia należy tu traktować jedynie te czynniki i zjawiska, które są bezpośrednią pochodną działalności człowieka (zagrożenia z grupy antropogenicznych). Nie należy natomiast uznawać za zagrożenia czynników i zjawisk o charakterze biotycznym i abiotycznym, stanowiących naturalny element dynamiki lasu. Oczywiście zjawiska te powinny być identyfikowane i monitorowane, ale jedynie ze względów poznawczych. W przypadku ich zaistnienia nie należy natomiast co do zasady podejmować żadnych ukierunkowanych działań mających na celu przeciwdziałanie im (patrz też Projekt 2013).

Na tle przeprowadzonej w artykule analizy, na wyróżnienie zasługują 3 parki narodowe. Przede wszystkim Białowiecki i Narwiański, w dokumentach których nie stwierdzono żadnych kontrowersyjnych zapisów (zagrożeń), a także Świętokrzyski, który co prawda figuruje w kilku miejscach w tabeli 2, ale nacisk w nim położony jest na monitorowanie i co najwyżej wspomaganie procesów, nie definiuje też czynników abiotycznych i biotycznych jako szkody.

Podsumowując, powyższe rozważania daje się streścić w następujących punktach, które można traktować jako wytyczne do identyfikacji zagrożeń parków narodowych w Polsce:

- założenie kardynalne: drzewostan $\neq$ las;
- co do zasady, ochronie w parkach narodowych podlegają naturalne procesy przyrodnicze, przy jak największej minimalizacji podejmowanej ingerencji;
- raz ustanowione obszary ściśle są nienaruszalne (!);
- zagrożeniem w parkach narodowych nie są czynniki abiotyczne i biotyczne (traktowane jako elementy naturalnej dynamiki ekosystemów, a czasem „narzędzie” naprawy zaistniałych zniekształceń) oraz efekty dawnej działalności człowieka, które podlegają spontanicznej renaturalizacji;
- zagrożeniem są bieżące lub zaistniałe niedawno skutki działalności człowieka, których samoistne wyeliminowanie jest niemożliwe lub bardzo utrudnione (np. zanieczyszczenia, przekształcenia stosunków wodnych, gatunki obce, erozja wzdłuż szlaków turystycznych, szkodnictwo, śmiertelność zwierząt na drogach, obecność gruntów prywatnych w granicach parku, inwestycje w otoczeniu, itp.);
- zagrożeniem mogą być procesy naturalne (gł. sukcesyjne) – jako wyjątek od naczelnej zasady ochrony procesów - ale tylko, jeśli zagrażają wyraźnie zdefiniowanym i uznanym za konieczne do zachowania zasobom przyrodniczym parków (cenne tereny otwarte, torfowiska, niektóre ekosystemy leśne), tj. takim, których zachowanie uważa się za ważniejsze od zabezpieczenia niezakłóconego przebiegu procesów przyrodniczych w miejscu ich występowania.

LITERATURA

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 grudnia 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. Dz. U. z 2008 r. Nr 230, poz. 1545.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Pienińskiego Parku Narodowego. Dz. U. z 2014 r., poz. 1010.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 7 listopada 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego. Dz. U. z 2014 r., poz. 1735.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Babiogórskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 16.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Biebrzańskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 14.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 1.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Drawieńskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 8.
- Zarządzenie Nr 9 Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zadań ochronnych dla Gorczańskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2013 r., poz. 18, z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 grudnia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Parku Narodowego Gór Stołowych. Dz. Urz. MŚ z 2014 r., poz. 69.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Kampinoskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 2.
- Zarządzenie Nr 2 Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Karonoskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2014 r., poz. 2, z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Magurskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 6.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 lutego 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Narwiańskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 22.

- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 grudnia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Ojcowskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2014 r., poz. 68.
- Zarządzenie Nr 62 Ministra Środowiska z dnia 19 grudnia 2013 r. w sprawie zadań ochronnych dla Poleskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2013 r., poz. 72, z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Roztoczańskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 7.
- Zarządzenie Nr 31 Ministra Środowiska z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie zadań ochronnych dla Słowińskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2013 r., poz. 41, z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 12.
- Zarządzenie Nr 13 Ministra Środowiska z dnia 10 lutego 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Tatrzańskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2014 r., poz. 14, z późn. zm.
- Zarządzenie Nr 3 Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Parku Narodowego „Ujście Warty”. Dz. Urz. MŚ z 2014 r., poz. 3.
- Zarządzenie Nr 57 Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2013 r. w sprawie zadań ochronnych dla Wielkopolskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2013 r., poz. 67, z późn. zm.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Wigierskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 11.
- Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 marca 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Wolińskiego Parku Narodowego. Dz. Urz. MŚ z 2015 r., poz. 34.
- Projekt 2013. Projekt Planu Ochrony Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Operat ochrony ekosystemów leśnych. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej. Warszawa, Kielce. Maszynopis.
- BZOMA S. 2011. Program ochrony kormorana *Phalacrocorax carbo* w Polsce – PROJEKT. Strategia zarządzania populacją kormorana w Polsce. SGGW, Warszawa.
- FALIŃSKI J.B. 1991. Procesy ekologiczne w zbiorowiskach leśnych. In: Faliński J.B. (Ed.). Dynamika roślinności i populacji roślinnych. Zbiór prac poświęconych Prof. W. Matuszkiewiczowi. Phytocenosis 3 (N.S.) Seminarium Geobotanicum 1: 17-41.
- FIGARSKI T., KAJTOCH Ł. 2014. Wpływ wezbrań powodziowych oraz przekształceń hydrotechnicznych rzek na warunki występowania ptaków lęgowych podgórskich koryt rzecznych. Przegl. Przyr. 25, 4: 78-91.
- FIGARSKI T., KAJTOCH Ł. 2015. Alterations of riverine ecosystems adversely affect bird assemblages. Hydrobiologia 744: 287-296.
- GUTOWSKI J.M., BUCHHOLZ L. 2000. Owady leśne – zagrożenia i propozycje ochrony. Wiad. Entomol. 18, Supl. 2: 43-72.
- GUTOWSKI J.M., BOBIEC A., PAWLACZYK P., ZUB K. 2004. Drugie życie drzewa. WWF Polska, Warszawa – Hajnówka.
- KIEDRZYŃSKI M., JAKUBOWSKA-GABARA J., KUROWSKI J.K. 2010. Ciepłolubne dąbrowy. In: MRÓZ W. (Ed.). Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część I. GIOŚ, Warszawa: 255-269.
- LEIBUNDGUT H. 1982. Europäische Urwälder der Bergstufe. Haupt, Verlag Paul Haupt. Bern und Stuttgart.
- MIŚCICKI S. 1994. Naturalne fazy rozwojowe drzewostanów – podstawa taksacji leśnych rezerwatów przyrody. Sylwan 4: 29-39.
- OLIVIER C.D., LARSON B.C. 1990. Forest Stand Dynamics. McGraw&Hill, New York.
- PAWLIKOWSKI J.G. 1923. Tatry parkiem narodowym. Wierchy, T.1. Lwów.
- SZAFER W. 1932. O parkach narodowych. In: Szafer W. (Ed.). Skarby przyrody i ich ochrona. Warszawa.
- SZEWCZYK J., SZWAGRZYK J., MUTER E. 2011. Tree growth and disturbance dynamics in old-growth Subalpine spruce forests of Western Carpathians. Can. J. For. Res. 41: 938-944.

- SZWAGRZYK J., SZEWCZYK J. 2008. Is natural regeneration of forest stands a continuous process? A case study of an old-growth forest of the Western Carpathians. *Pol. J. Ecol.* 56, 4: 623-633.
- WEGRZYN M., MASŁOWSKA M. 2010. Śródlądowy bór chrobotkowy. In: MRÓZ W. (Ed.). *Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część I.* GIOŚ, Warszawa: 295-311.

Summary

National parks, being the highest form of conservation in Poland, realize the task of protecting “the entire nature” (the law on nature protection), best in a way that by principle ensures an exclusion of any human intervention into natural processes (Pawlikowski 1923, Szafer 1932). The legal basis for protection of national parks is contained in the conservation plans (made out for 20 year periods) or conservation tasks (made out for maximum 5 year periods). Among others, these documents identify and assess the threats and ways to eliminate them. Threat identification, apart from acceptance of conservation objectives, is one of the key factors in planning protection in a national park.

An analysis (as of 2015) of current conservation plans (3) and conservation tasks (20) allowed the authors to present a comprehensive assessment of the defined threats and ways to eliminate them or limitations found within the conservation objectives seen both at the level of individual parks and at the level of the idea of protecting this highest form of nature conservation.

An overall conclusion from that analysis is that overly too often the threats in national parks, particularly those related to forest ecosystems, are defined in an identical way as those which occur in commercial forests. This pertains mainly to equating a tree stand with an ecosystem, treating the organisms which occur naturally in the ecosystem as pests, or tendencies to plan a directed progress of natural processes. Such threats, while properly formulated in commercial forests aimed at breeding precious tree stands and maintaining their durability, in the event of a national park should not be seen as “threats” but rather described as factors influencing the condition of ecosystems.

A major group of threats are the ones related to animals (either the pressure of predators on certain species, or foreign species, or species that cause “damage” in bio-restored areas or farmed lands on adjacent grounds). These threats also include the ones which are defined from a more anthropocentric perspective, failing to take account of the naturalness of such species occurrence in nature.

An important aspect of the assessment was the adequacy of the planned methods for limitation or elimination of threats to the threat definition itself. In some cases, even when a threat is defined properly, the method of its elimination is inadequate and ineffective.

The article presents a proposal for an alternative approach to defining threats in national parks. It is based on a general assumption that the naturally occurring factors and phenomena of nature should not be viewed as threats. On the other hand, threat classification should encompass factors resulting directly from human activity, which only to a limited degree succumb to natural processes of renaturalization.

Adresy autorów:

Tomasz Figarski
Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt Polskiej Akademii Nauk
ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków, Poland
e-mail: tomasz.figarski.isez@gmail.com

Maciej Szczygielski
ul. Daszyńskiego 115/16, 08-110 Siedlce (*adres do korespondencji*)
e-mail: maciek.szczygielski@op.pl